

Vi har ingen åpen debatt om krigen

Taler

Anders Sømme Hammer

Dato

5 mai 2011

Sted

Oslo

Omstendigheter

Tale ved mottakelsen av Fritt Ords pris

- 1 Jeg vil takke Fritt Ord for en veldig overraskende pris. Jeg synes fortsatt det er
litt vanskelig å forholde meg til den. En av hovedgrunnene til at jeg er blitt i
Afghanistan i fire år, er at jeg føler jeg ikke har gjort en god nok jobb med å
skildre hva som skjer der, og dermed var jeg også veldig dårlig forberedt da
5 Francis Sejersted ringte og fortalte meg om tildelingen.

- Jeg vil bruke denne anledningen til å snakke om utviklingen i Afghanistan. De
siste årene har jeg tenkt mye på den store forskjellen mellom hvordan krigen
omtales i Norge, og hvordan den oppleves i Afghanistan. I og med at
10 sikkerhetssituasjonen blir stadig verre der, trodde jeg lenge at det ville være en
grense for hvor mye som kan gå galt før krigen ikke lenger blir beskrevet som
vellykket - at det på et tidspunkt ville bli så ille at det ikke lenger går an å
framstille det som om denne krigen fører til fred. Men det tror jeg ikke lenger.

- 15 Lederne i det norske Forsvaret har i likhet med andre lands militærledere, et
konstant behov for å fortelle at krigene de deltar i, går rett vei. De har ikke noe
valg. I likhet med regjeringspolitikkerne må de, uansett hva som skjer, framstå
som optimistiske. Hvis talspersonene for Forsvaret gikk ut og sa at norske
soldater risikerer livet i en krig som ikke fungerer, ville det ikke lenger vært vilje,
20 verken blant politikere eller i folket, for å sende norske soldater til Afghanistan.
Militærlederne og de ansvarlige politikerne er naturlig nok redde for at det skal
skapes et inntrykk av at nasjonens sønner og døtre dør i en meningsløs krig. Det
vil være en katastrofe for moralen i Forsvaret, og et mareritt for en politiker som
stiller til gjenvalg.

25

Forsvaret har funnet en to-delt løsning for å skape støtte for krigene Norge
deltar i: For det første opererer de med en stor grad av hemmelighold rundt

30 kamper og angrep. I og med at disse oppdragene ofte går ut på å drepe
mennesker, virker bilder og skildringer av kampene voldsomme. Detaljerte
opplysninger og nærbilder av mennesker som nordmenn har drept blir skjult, til
fordel for formuleringer om «demokratisk statsbygging» - slik moderne kriger
ofte blir forsøkt presentert. For det andre bruker Forsvaret store ressurser på et
gjennomprofesjonalisert informasjonsapparat som representeres av unormalt
35 optimistiske talpersoner.

1. april i år ble den norske militærrådgiveren Siri Skare og seks andre FN-ansatte
drept på kontoret i byen Mazar-e-Sharif i Nord-Afghanistan. Det var ventet at
mennene som demonstrerte mot brenningen av Koranen i USA skulle gå mot
40 det amerikanske konsulatet i Mazar, men de endret plutselig retning og gikk
mot FN-bygget i stedet. Jeg dro til byen rett etter angrepet. Det var ubehagelig.
Norske soldater har lenge holdt til i militærleiren utenfor Mazar. Og dette har
vært en av de fredeligste og hyggeligste byene i Afghanistan, langt roligere enn i
Faryab-provinsen der de fleste nordmennene nå er utplassert. Men stemningen
45 var amper da jeg gikk rundt i byen og filmet. Hos politiets sikkerhetssjef fikk jeg
se videoopptak fra angrepet. På opptakene så vi mange hundre opphissede
menn. Klærne, utseendet og den foreløpige etterforskningen viste at dette i stor
grad var mennene vi vanligvis ser på gata i Mazar. Det var altså mange vanlige
afghanere og ikke religiøst motiverte Taliban-krigere. I løpet av noen timer
50 denne ettermiddagen drepte de Skare og kollegene på en kaldblodig måte. FN-
kontoret ble antakelig angrepet bare fordi det var det dårligst beskyttede
symbolet på Vesten i byen.

Nå er frykten stor for at det plutselig vil oppstå mobber rundt omkring i
55 Afghanistan som går til angrep på de mest forsvarsløse blant utlendingene.
Angrepet i Mazar har allerede fått store negative følger for de internasjonale
organisasjonene som arbeider i Afghanistan. For enhver med personalansvar i
landet er sikkerheten til de ansatte førsteprioritet. Derfor kutter
utviklingsorganisasjonene i aktiviteten og reduserer antall utenlandske ansatte.
60 Selv om det er utplassert 150.000 utenlandske soldater for å skape sikkerhet i
Afghanistan, er faren for å bli skadd eller drept større enn noen gang siden 2001.
Dette er også grunnen til at de fleste journalister som reiser rundt på egen hånd i
landet er frilansere. Flertallet av fast ansatte journalister reiser med militæret og
får se deres versjon av krigen.

65 Det siste året har antall opprørsangrep i Afghanistan økt med 51 prosent, ifølge

organisasjonen ANSO som foretar sikkerhetsanalyser for utviklingsorganisasjonene i Afghanistan. I fjor ble rekordmange sivilpersoner og utenlandske soldater drept i Afghanistan.

Diplomater, utenlandske hjelpearbeidere og FN-ansatte vil nok fysisk være i Afghanistan en stund til, men bortimot ikke i felt. De murer seg inne i Kabul og mange vil bruke mye av sin tid og kompetanse på kreativ rapportskriving for å prøve å dekke over nedgangen i aktiviteten.

Samme dag som FN-kontoret i Mazar-e-Sharif ble angrepet, hevdet forsvarssjef Harald Sunde og den amerikanske ambassadøren i Norge, Barry White, i et intervju i Aftenposten at det går rett vei i Afghanistan. Tre dager senere var jeg med i radioprogrammet Dagsnytt 18 på en skurrete telefonlinje fra Kabul. I studio var kommandørkaptein Ola Bøe-Hansen ved Forsvarets stabsskole, en av Forsvarets faste og evig optimistiske talspersoner. Bøe-Hansen innrømmet at sikkerhetssituasjonen i noen dager, eller en uke eller to, ville være spent i Afghanistan. Men, og jeg siterer: «Tidligere har vi nå hele tiden sett en bedring av sikkerhetssituasjonen i Afghanistan, spesielt denne vinteren», sa Bøe-Hansen. Han omtalte så angrepet på FN-kontoret i Mazar-e-Sharif som en «hump» på en vei som forøvrig går i riktig retning.

Det er slike analyser som gjør at jeg bruker denne talen for å prøve å forklare hvorfor jeg mener det ikke går bra i Afghanistan.

Alle som arbeider med Afghanistan vet at skjønnmaling er en del av militærstrategien. Men det faktum at venner i Afghanistan begynner å le, og av og til tror jeg tuller, når jeg refererer de norske uttalelsene, tyder på at den norske debatten er spesielt virkelighetsfjern. I Forsvarets etterretningsrapporter og ambassaderapporter advares det blant annet om forverringen av sikkerhetssituasjonen og korrupsjonsmistanker blant afghansk politi og politiske ledere som nordmennene samarbeider med. Disse rapportene gir et langt mer nyansert bilde av krigen i Afghanistan enn det ensidige, ofte diffuse, budskapet som formidles av det offisielle Norge, enten det er ved Forsvaret, Forsvarsminister, Utenriksminister eller Statsminister. Rapportene som kan være både dystre og konkrete er unntatt offentligheten, og skrives stort sett av folk som ikke får uttale seg til media. Dermed får vi heller ingen åpen og reell debatt om krigen. Og dette gjelder ikke bare Afghanistan. Dette er blitt den norske måten å håndtere krig på. Aftenposten har nettopp trykket en glimrende artikkelserie om alt hemmeligholdet rundt hva, og hvem pilotene i de norske

F16-flyene bomber i Libya. I vårt naboland Danmark er det langt mer åpenhet om bombeangrepene som danskene deltar i, i Libya.

110 I stedet for å bruke mer tid på norske myndigheters informasjonvridning og informasjonsvegring, vil jeg bruke resten av denne talen til å redegjøre ytterligere for hvorfor jeg mener det ikke går bra i Afghanistan.

I januar i år handlet jeg middag på et av de største supermarkedene i Kabul; det
115 heter Finest og ligger i Shar-e-Naw-distriktet i sentrum. Plutselig begynte kunder å forlate butikken uten å ta med seg varer. Samtidig fikk jeg tekstmeldinger om at det andre Finest-supermarkedet i byen hadde blitt angrepet av en selvmordsbomber. Nyhetene ble slått på og vist på en flatskjerm i butikken. Jeg ble stående sammen med de ansatte og se på det raserte
120 supermarkedet hvor åtte mennesker var blitt drept og femten skadet.

Dette var det første i en rekke angrep der opprørerne slo til mot dårlig beskyttede steder der sivilpersoner samles. Tidligere har soldater og politimenn vært hovedmålene for opprørerne, selv om tilfeldige sivile ofre ofte er blitt
125 rammet. Men etter angrepet på supermarkedet er en bank, et kjøpesenter, en hundekamp, en hestesportplass og andre steder der sivile samles, blitt angrepet. Dette har skapt økt frykt blant vanlige folk. Det har vært ubehagelig å se hvordan afghanske venner som før tilsynelatende ikke har latt seg berøre av å være tett på angrep eller blitt skremt av å motta trusler, åpenbart er blitt reddere
130 og har begynt å slite med konsentrasjonen. Dette er altså afghanere som ikke kjemper med våpen i krigen, men som er fanget i den. De blir stadig engsteligere for at noe skal skje med dem selv eller familien. Dette er for meg en av de sterkeste indikatorene på at det nå ikke går rett vei i Afghanistan. For en måned siden prøvde jeg å finne ut hvor stor andel av befolkningen som sliter med
135 psykiske problemer. Statistikk er alltid usikker, og særlig i Afghanistan, men det anslås at to tredjedeler har en eller annen form for psykisk lidelse. Det er ikke sunt å bo i Afghanistan. Men det er vanskelig å skildre de psykiske påkjenningene som følger av krigen. I stedet er det utenlandske soldater på patruljer, utbombede steder, og maskerte opprørere som preger flertallet av
140 bildene fra Afghanistan, selv om dette bare utgjør en liten del av virkeligheten der.

Frykten blant sivile har satt fart på den etniske mobiliseringen. Det er en utbredt forestilling blant afghanere at bare deres egen etniske gruppe kan beskytte dem.

De utenlandske soldatene trekker seg snart ut og afghanske myndigheter er ikke i nærheten av å kunne sørge for fred - verken gjennom forhandlinger eller med egne sikkerhetsstyrker. Derfor er jeg blant dem som tror vi går vi mot en ny voldsom borgerkrig mellom ulike etniske grupper i Afghanistan.

150

Samtidig som opprørerne rettet angrep mot sivile i begynnelsen av vårt kalenderår, fortsatte de utenlandske soldatene å ta feil av opprørere og sivile. De mange angrepene fikk svært mye oppmerksomhet i afghansk presse, spesielt angrepet i Kunar-provinsen i Øst-Afghanistan, der ni barn som sanket ved ble tatt for å være opprørere. Barna ble ikke bombet. De dødbringende skuddene eller rakettenes ble avfyrt på kort avstand fra amerikanske helikoptre. I en påfølgende demonstrasjon i Kabul møtte jeg menn fra Kunar. Et lite mindretall av dem var ikke hyggelige, men mistenksomme og insisterte på at jeg var amerikaner. Amerikanere har lenge vært upopulære blant en stor del av befolkningen i Afghanistan. Og benevnelsen amerikaner er ofte synonymt med det å være utlending. I år er de antivestlige strømningene blitt mye mer synlige og voldsommere. Noen uker etter drapene på barna i Kunar, drepte NATO-soldater ved en feiltakelse den ene nevøen til president Hamid Karzai i et nattraid i Kandahar-provinsen. Samtidig ble det publisert bilder av amerikanske soldater som tok livet av sivile afghanere for moro skyld. President Karzai fulgte opp med verbale angrep på Vesten. Dette skapte naturlig nok problemer for de utenlandske soldatene, diplomatene og hjelpearbeiderne som prøver å samarbeide med afghanske myndigheter.

170

Allerede på dette tidspunktet i mars i år hadde jeg vanskelig for å se for meg at det kunne bli verre. Så satte en amerikansk pastor fyr på Koranen. Demonstrasjoner brøt ut mange steder i Afghanistan. En del av dem voldelige, som angrepet på FN-kontoret i Mazar-e-Sharif.

175

Det er nå snart ti år siden utenlandske soldater invaderte Afghanistan. Det gikk ikke som planlagt. For mange sivile liv er gått tapt, for mange forhåpninger om hva Vesten skulle bringe til landet, er blitt knust. Opplevelsen av utrygghet gir næring til forestillingen om at noe annet, nesten hva som helst, er bedre. Derfor slutter flere opp om grupper som tar avstand fra Vesten med ord eller vold.

180

Jeg tror ikke drapet på Osama bin Laden umiddelbart vil få konsekvenser for krigen i Afghanistan. Både opprørerne og de utenlandske soldatene har for lengst planlagt en offensiv denne sommeren - krigen skal bli enda voldsommere.

185 Men på sikt tror jeg drapet vil føre til enda sterkere press fra den vestlige
opinionen om å hente soldatene hjem. Den norske Afghanistan-debatten har
vært ekstremt soldatfiksert, og som oftest dreid seg om det er riktig eller ikke å
trekke våre landsmenn ut av Afghanistan. Jeg synes det er vanskelig å vurdere
190 hva som vil være verst for Afghanistan. Uavhengig av det vestlige nærværet, tror
jeg det kommer til å være krig i landet en god stund framover. Og uavhengig om
det kalles en «krig mot terror», «statsbygging med militær støtte» eller
«borgerkrig», kommer sivilbefolkningen til å lide.

195 Dette ble en pessimistisk takketale, men jeg mener en påtatt optimisme i for stor
grad preger omtalen av Afghanistan. Og jeg har ikke engang gått inn på den
svært omfattende og deprimerende korrupsjonen og kvinneundertrykkingen i
Afghanistan. Det ser nå ut til at kvinners rettigheter kan bli ofret i forsøkene på
å nærme seg opprørere med et konservativt kvinnesyn i forhandlinger.

200 Men jeg er altså veldig glad for denne prisen. Og jeg vil igjen takke Fritt Ord for
den. Og jeg vil også takke familien min og vennene mine som har møtt opp her i
kveld. Og jeg vil takke Operaen og Nasjonalballetten for underholdningen.
Takk for meg.

205 **Kilde**
www.fritt-ord.no

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/vi-har-ingen-afen-debatt-om-krigen>

210

215

220